

Sygn. akt I UK 248/18

POSTANOWIENIE

Dnia 26 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Goner

w sprawie z odwołania E.D.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 26 czerwca 2019 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 lutego 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R., decyzją z 10 czerwca 2016 r., odmówił ubezpieczonemu E.D. prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) w związku z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43), ponieważ do dnia 1 stycznia 1999 r. ubezpieczony nie udokumentował 15 lat pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnymi charakterze. Organ rentowy stwierdził, że nie znalazł podstaw do zaliczenia ubezpieczonemu okresu zatrudnienia od 1 lipca 1983 r. do 31 grudnia 1998 r. jako pracy wykonywanej w szczególnym charakterze na stanowisku

„mistrza praktycznej nauki zawodu”, gdyż zatrudnienie na tym stanowisku nie jest pracą nauczycielską w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 1379). Dodał ponadto, że brak jest również podstaw prawnych do łączenia okresów pracy w szczególnych warunkach z okresami pracy w szczególnym charakterze.

Ubezpieczony w odwołaniu od decyzji organu rentowego domagał się jej zmiany przez przyznanie mu prawa do wnioskowanego świadczenia, podnosząc, że w okresie kwestionowanym przez organ rentowy był zatrudniony jako mistrz praktycznej nauki zawodu uczniów uczących się zawodu spawacza. Prace te wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy i na terenie warsztatów szkolnych, gdzie panowały takie same warunki jak na halach produkcyjnych u jego pracodawcy. Swoje obowiązki wykonywał w identyczny sposób jak mistrz spawaczy na hali produkcyjnej, będąc narażony na działanie tych samych szkodliwych czynników co spawacze, z tym że uczniowie po ukończeniu nauki zawodu odchodzili do pracy na halach produkcyjnych, a on kontynuował swoją pracę w warsztatach szkolnych.

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R., wyrokiem z 25 stycznia 2017 r., zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał ubezpieczonemu prawo do emerytury poczynszy od 24 maja 2016 r.

Sąd pierwszej instancji wziął pod uwagę, że organ rentowy uwzględnił ogólny staż ubezpieczonego w wymiarze 28 lat, 2 miesięcy i 15 dni, w tym staż pracy w warunkach szczególnych w wymiarze 5 lat, 9 miesięcy i 16 dni. Za pracę w warunkach szczególnych organ rentowy uznał zatrudnienie ubezpieczonego na stanowiskach montera kotłów i urządzeń pomocniczych, a następnie spawacza.

Sąd ustalił także, że w okresie od 1 lipca 1983 r. do 31 grudnia 1998 r. ubezpieczony faktycznie wykonywał pracę instruktora praktycznej nauki zawodu, która polegała na szkoleniu uczniów w zakresie spawania. W ramach tej pracy ubezpieczony na początku dniówki sprawdzał obecność uczniów i udzielał im instruktażu. Czynności te zajmowały mu od 15 minut do pół godziny dziennie. Następnie ubezpieczony rozpoczynał pokaz spawania na próbie spawalniczej, a potem uczniowie na stanowiskach spawalniczych wykonywali prace spawalnicze, które ubezpieczony nadzorował, korygując na bieżąco błędy uczniów i pokazując,

jak należy spawać. Uczniowie wykonywali spawy na próbkach spawalniczych, a także na elementach wykonywanych do dalszej produkcji, gdyż kurs praktyczny podstawowy trwał ok. 160 – 180 godzin i po takim kursie uczniowie już mogli wykonywać pewne prace spawalnicze do produkcji, jednak jeszcze nie przechodzili do pracy na halach produkcyjnych, gdyż nie mieli uprawnień potwierdzonych egzaminem. Prowadzenie kursu polegało na nauce praktycznej, zgodnie z programem, w związku z czym ubezpieczony nie uczył teorii, chodziło bowiem o sprawdzenie wiedzy w praktyce. Tak zorganizowaną pracę ubezpieczony wykonywał w warsztatach szkolnych stale, przebywając po 8 godzin dziennie przy spawarkach. W trakcie tej pracy był narażony na warunki szkodliwe, takie jak hałas, zapylenie, źle funkcjonujący nawiew oraz wysoką temperaturę wydzielaną przy spawaniu.

Mając na uwadze ustalony stan faktyczny, Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie ubezpieczonego zasługuje na uwzględnienie. W ocenie Sądu pierwszej instancji ubezpieczony faktycznie wykonywał prace przy spawaniu, tj. prace określone w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (w wykazie A, dziale XIV, poz. 12). Argumentując swoje stanowisko, Sąd Okręgowy zauważył, że za takim przyjęciem przemawiają zeznania świadków – bezpośrednich współpracowników ubezpieczonego, a także wyjaśnienia samego ubezpieczonego, w pełni korelujące z zeznaniami świadków, przy uwzględnieniu bezsporności posiadania przez ubezpieczonego uprawnień do wykonywania pracy spawacza. Zdaniem Sądu dowody te potwierdziły, że odwołujący się niewątpliwie stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jako instruktor praktycznej nauki zawodu wykonywał prace przy spawaniu w hałasie i zapyleniu, gdyż jego praca polegała na nauce zawodu spawacza i była wykonywana bezpośrednio przy spawarkach.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w G. Ośrodka Zamiejscowego w R. wniósł organ rentowy.

Sąd Apelacyjny w [...], wyrokiem z 28 lutego 2018 r., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Ponowna analiza całości materiału dowodowego zgromadzonego na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego, przy uwzględnieniu ustaleń poczynionych przez Sąd Apelacyjny na podstawie dokładnej analizy dokumentacji zawartej w aktach osobowych ubezpieczonego, dokumentacji zgromadzonej w aktach sprawy IX U [...] Sądu Okręgowego w G. Ośrodka Zamiejscowego w R., złożonej przez ubezpieczonego wraz z odwołaniem od decyzji organu rentowego z 30 marca 2011 r., oraz zeznań świadka J.P., jak i przy uwzględnieniu ustaleń płynących z uzupełniających wyjaśnień ubezpieczonego słuchanego w charakterze strony, prowadzi w ocenie Sądu Apelacyjnego do wniosku, że ubezpieczony wykonywał pracę dydaktyczną, co czyni dalece wątpliwą możliwość zakwalifikowania jej do pracy spawacza, wymienionej w dziale XIV pod poz. 12 w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Udzielanie praktycznej nauki zawodu nie jest wymienione w załączniku do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. jako praca w szczególnych warunkach. Tak zresztą charakter swojej pracy postrzegał sam ubezpieczony, wnosząc odwołanie od wcześniejszej decyzji organu rentowego (z 30 marca 2011 r.), odmawiającej mu prawa do emerytury w obniżonym wieku, i domagając się zakwalifikowania okresu pracy na stanowisku mistrza praktycznej nauki zawodu jako pracy w szczególnym charakterze (pracy nauczyciela). W odwołaniu tym ubezpieczony wyraźnie twierdził, że pracując po 8 godzin dziennie, prowadził wyłącznie zajęcia dydaktyczne z uczniami, ucząc ich zawodu, ściśle współpracując ze szkołą, wspólnie opiekując się klasami i prowadząc prace pedagogiczne. Na potwierdzenie swojej pracy dydaktycznej złożył wówczas obowiązujący go przykładowy roczny plan wychowawczy, zakres czynności instruktora praktycznej nauki zawodu oraz dokument zatytułowany „Struktura lekcji praktycznej nauki zawodu”. Treść tych oświadczeń ubezpieczonego, treść dokumentów oraz znajdującego się w jego aktach osobowych zakresu czynności czy wreszcie adnotacje poczynione przez jego pracodawcę na wniosku o przeszerogowanie płacowe w styczniu 1984 r. miały potwierdzać wykonywanie przez ubezpieczonego pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Sąd Apelacyjny odniósł się również do możliwości zakwalifikowania pracy ubezpieczonego jako pracy w ramach dozoru inżynieryjno-technicznego. Czynności nadzorcze nad osobami szkolonymi (uczniami) ubezpieczony wykonywał wyłącznie w warsztacie szkolnym (spawalni), który był wydziałem szkoleniowym, innym niż wydziały produkcyjne. Osoby przyuczane do zawodu przez ubezpieczonego nie były zaliczane do osób wykonujących prace w szczególnych warunkach, a ich instruktorzy – tak jak ubezpieczony – nie mogą być uznawani za osoby wykonujące dozór inżynieryjno-techniczny na wydziałach, w których jako podstawowe wykonywane są prace wymienione w wykazie. Tak więc nadzór wykonywany przez ubezpieczonego nad osobami szkolonymi nie mieścił się także w pracach przypisanych w wykazie A dziale XIV do poz. 24.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok ten w całości. Skargę oparto na podstawach:

- 1) naruszenia przepisów prawa materialnego: art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 1 ust. 1, § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a także § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 1988 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Karty Nauczyciela na instruktorów praktycznej nauki zawodu oraz na niektórych innych pracowników uspołecznionych zakładów pracy, prowadzących prace pedagogiczne i wychowawcze (Dz.U. Nr 34, poz. 261);
- 2) naruszenia przepisów postępowania: (-) art. 233 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego; (-) art. 382 k.p.c. przez wydanie orzeczenia przez Sąd drugiej instancji w oparciu o materiał dowodowy z postępowania prowadzonego przed Sądem Okręgowym w G. Ośrodek Zamiejscowy w R. w sprawie IX U [...], a nie w oparciu o materiał zebrany w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji albo w postępowaniu apelacyjnym. Pełnomocnik skarżącego zarzucił także sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego.

Pełnomocnik skarżącego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach procesu.

Wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania został uzasadniony występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego wymagającego wyjaśnienia, czy praca mistrza praktycznej nauki zawodu, wykonującego stale i w pełnym wymiarze czasu prace spawalnicze, które obejmowały m.in. praktyczne szkolenie uczniów w niepełnym wymiarze czasu pracy, może zostać uznana za prace przy spawaniu ujęte w dziale XIV pod poz. 12 w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, bądź też powinna być potraktowana jako praca instruktora praktycznej nauki zawodu, czyli jako praca nauczyciela.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia w celu jej merytorycznego rozpoznania.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien powoływać się na to, że w sprawie występuje przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w tym przepisie, a jego uzasadnienie powinno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Wniesiona skarga kasacyjna zawiera wniosek o przyjęcie jej do rozpoznania uzasadniony występowaniem w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, ale brak jest podstaw do uznania, że skarżący zdołał wykazać istnienie tej przesłanki. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego, skarżący ma w tym przypadku obowiązek sformułowania i uzasadnienia występującego w sprawie problemu prawnego w sposób zbliżony do tego, jaki przyjęty jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na

podstawie art. 390 § 1 k.p.c. (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 9 maja 2006 r., V CSK 75/06, LEX nr 1102817). Sformułowane zagadnienie prawne powinno zatem odwoływać się w sposób generalny i abstrakcyjny do treści przepisu, który nie podlega jednoznacznej wykładni, a którego wyjaśnienie przez Sąd Najwyższy przyczyni się do rozwoju jurysprudencji i prawa pozytywnego. Rolą Sądu Najwyższego, jako najwyższego organu sądowego, jest bowiem działanie przede wszystkim w interesie powszechnym, co następuje przez ochronę obowiązującego porządku prawnego przed dowolnością orzekania i ujednolicanie praktyki stosowania prawa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000 nr 7-8, poz. 147). Celem rozstrzygnięcia przedstawianego zagadnienia prawnego jest uzyskanie uniwersalnej odpowiedzi dotyczącej określonego problemu. Formułowanie zagadnienia prawnego nie może służyć jedynie weryfikacji subsumcji przepisów prawa do indywidualnie ustalonych okoliczności faktycznych. Zagadnienie prawne przedstawione przez skarżącego nie spełnia tych wymagań.

Kwestia zakwalifikowania określonego rodzaju pracy pod poz. 12 w dziale XIV wykazu A (prace przy spawaniu) była wielokrotnie analizowana w orzecznictwie.

Z orzecznictwa wynika, że w spornych przypadkach uwzględnienie okresów wykonywania pracy szkodliwej lub uciążliwej, wymaganej do przyznania emerytury w niższym wieku emerytalnym, następuje po ustaleniu rzeczywistego zakresu obowiązków ubezpieczonego oraz wykonywania przez niego szkodliwego zatrudnienia bezpośrednio w tych warunkach, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Ocena wykonywania pracy szkodliwej „stale i w pełnym wymiarze czasu pracy” powinna być racjonalna i odnosić się do konkretnego rodzaju pracy i cech charakteryzujących sposób jej faktycznego świadczenia u danego pracodawcy. Zaliczenie pracy wykonywanej przez konkretnego ubezpieczonego do „prac przy spawaniu” jest przede wszystkim kwestią ustaleń faktycznych co do tego, jakie zadania pracownicze osoba ta w rzeczywistości wykonywała i w jakim wymiarze.

Uzupełniające postępowanie dowodowe przeprowadzone przez Sąd drugiej instancji zmierzało do ustalenia rzeczywistego rodzaju pracy i wymiaru zadań skarżącego. Sąd ustalił, że wykonywana przez niego praca na wydziale szkoleniowym miała raczej charakter pracy dydaktyczno-wychowawczej, nie zaś

„pracy przy spawaniu”. Takimi ustaleniami Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Nie można zaprzeczyć, że ubezpieczony wykonywał czynności spawalnicze. Jednakże, jak ustalono, były to czynności instruktażowe. Tymczasem zawarte w wykazie A dziale XIV pod poz. 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze określenie „prace przy spawaniu” obejmuje wyłącznie prace wykonywane w przebiegu procesu spawania, a więc czynności związane funkcjonalnie (bezpośrednio) ze spawaniem (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 29 stycznia 2008 r., I UK 192/17, OSNP 2009, nr 5-6, poz. 79; z 27 stycznia 2012 r., II UK 103/11, LEX nr 1130388; z 4 marca 2014 r., III UK 74/13, LEX nr 1620565; z 20 listopada 2014 r., I UK 127/14, LEX nr 1552141; z 18 lutego 2015 r., I UK 242/14, LEX nr 1806476; z 21 lipca 2016 r., I UK 278/15, LEX nr 2087119; z 21 lipca 2016 r., I UK 311/15, LEX nr 2120889; z 24 stycznia 2017 r., I UK 34/16, LEX nr 2269196). W zakresie pojęcia „pracy przy spawaniu” nie mieszczą się zaś czynności wykraczające poza sam technologiczny proces spawania. W świetle utrwalonego poglądu orzeczniczego zagadnienie prawne przytoczone przez pełnomocnika skarżącego traci walor nowości i doniosłości. Praca na stanowisku mistrza (instruktora) praktycznej nauki zawodu obejmująca m.in. praktyczne szkolenie uczniów w niepełnym wymiarze czasu pracy, nie może być uznana za pracę przy spawaniu, wykonywaną stale i w pełnym wymiarze czasu, gdyż czynności dydaktyczno-wychowawcze nie pozostają w bezpośrednim związku z procesem spawania.

Instruktor praktycznej nauki zawodu mógłby zostać potraktowany – w pewnych okolicznościach – jako nauczyciel, a zatem pracownik świadczący pracę w szczególnym charakterze. Kwalifikacja taka jest uzależniona od szczegółowych ustaleń faktycznych, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z 4 listopada 2015 r., I UK 509/14 (LEX nr 1929077). Alternatywna kwalifikacja prac wykonywanych przez skarżącego prezentowana w zagadnieniu prawnym – praca nauczycielska – nie może jednak zostać poddana ocenie Sądu Najwyższego. Skarżący nie zarzucił bowiem w ramach podstaw kasacyjnych naruszenia przepisów prawa pozwalających na dokonanie takiej kwalifikacji w kontekście

uprawnień nauczycieli do emerytury w wieku obniżonym. Ponadto kwestia prawna zaliczenia ubezpieczonemu pracy na stanowisku „mistrza praktycznej nauki zawodu” jako pracy nauczycielskiej w rozumieniu ustawy – Karta Nauczyciela została już prawomocnie rozstrzygnięta wyrokiem Sądu Okręgowego w G. Ośrodka Zamiejscowego w R. z 10 października 2011 r., IX U [...]. Oceniając możliwość zaliczenia pracy instruktorów praktycznej nauki zawodu zatrudnionych w innych miejscach niż szkoły do pracy w szczególnym charakterze, Sąd Najwyższy przyjmuje w swoim orzecznictwie, że w przypadku instruktorów praktycznej nauki zawodu okresy ich pracy przed 31 sierpnia 1988 r. nie były okresami pracy w szczególnym charakterze uprawniającymi do emerytury nauczycielskiej, a tym samym nie mogą być objęte dyspozycją § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (por. wyroki: z 29 września 2000 r., II UKN 729/99, OSNAPiUS 2002, nr 10, poz. 244; z 10 stycznia 2006 r., I UK 129/05, OSNP 2006, nr 23-24, poz. 365; z 14 stycznia 2014 r., II UK 209/13, LEX nr 1421811; z 4 listopada 2015 r., I UK 509/14, LEX nr 1929077). Skoro instruktorzy praktycznej nauki zawodu zatrudnieni w innych miejscach niż szkoły nie podlegali do 31 sierpnia 1988 r. ustawie – Karta Nauczyciela, to praca wnioskodawcy przed 31 sierpnia 1988 r. nie mogłaby być uwzględniona w stażu pracy jako praca w szczególnym charakterze (praca nauczycielska), niezależnie od tego, że praca w szczególnym charakterze (nauczycielska) nie mogła być doliczona do okresu pracy w warunkach szczególnych, inne były bowiem przesłanki (warunki) przyznania świadczeń z obu tych tytułów. Okresy pracy w szczególnych warunkach i pracy w szczególnym charakterze nie sumują się.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy, orzekając na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy nie uwzględnił wniosku organu rentowego o zasądzenie zwrotu kosztów postępowania, ponieważ pismo procesowe odpowiadające treścią odpowiedzi na skargę kasacyjną zostało wniesione po terminie do złożenia odpowiedzi (art. 398⁷ § 1 k.p.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że nie stanowi odpowiedzi na skargę tak nazwane pismo procesowe, wniesione po upływie ustawowego terminu do dokonania tej czynności. W konsekwencji, nie wywołuje ono skutków w zakresie zawartego w nim wniosku o zasądzenie kosztów

zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym (art. 167 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.), obejmujących sporządzenie i wniesienie odpowiedzi na skargę kasacyjną (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 14 lutego 2012 r., II PK 139/11, LEX nr 1167468). To samo należy odnieść do później złożonego innego pisma procesowego (pisma przygotowawczego).